

SOLIDARITATEA SĂLAJULUI CU ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA DIN 1877—1878. PROFILURI

Lupta pentru cucerirea independenței deplină de stat a României, etapă premergătoare realizării unității politice a tuturor provinciilor românești, cauză comună a întregului popor, a constituit — ca și în deceniile și secolele anterioare — unul din momentele de seamă ale solidarității naționale. Românii din teritoriile aflate sub ocupație austro-ungară, cu toate măsurile restrictive luate de autorități, au organizat o puternică mișcare de sprijinire plenară și continuă a fraților de dincolo de Carpați.

În acest context s-au desfășurat și acțiunile locuitorilor Sălajului de solidaritate cu România, în timpul războiului din 1877—1878, purtat împotriva Imperiului Otoman, moment hotărîtor pentru destinele întregii națiuni. Referindu-ne la condițiile concret-istorice din această zonă, subliniem că spre deosebire de celelalte unități administrativ-teritoriale din provinciile anexate Imperiului austro-ungar, unde de-a lungul timpului s-au creat centre economice, politice și culturale importante, cu organe de presă, instituții culturale și învățămînt secundar și superior în limba română, județul Sălaj — care a luat ființă în 1876, prin contopirea comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc — avea o situație mai grea, deoarece nu beneficia de asemenea avantaje. Dar greutățile de natură obiectivă au fost depășite în bună măsură prin legăturile permanente ale intelectualilor sălăjeni cu cărturarii din Brașov, Sibiu, Blaj, Oradea, Arad, București, prin activitatea publicațiilor românești *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful Român*, *Albina Carpaților*, *Familia* și altele ca și prin eforturile bărbaților politici care activau în Partidul Național Român și în Parlamentul Ungariei, între care un loc de seamă îl ocupă Gheorghe Pop de Băsești.

Românii sălăjeni au urmărit cu atenție și mult interes evenimentele politice din Balcani și din România, solidarizîndu-se cu lupta fraților de peste munți pentru cucerirea independenței naționale. Proclamarea independenței de stat a României la 9 mai 1877 a constituit un prilej de manifestare a bucuriei și entuziasmului. Cu acea ocazie au fost organizate adunări și întruniri restrînse în casa lui Alimpiu Barboloviciu din Șimleu Silvaniei, Teodor Pop de Ortelec, Vasile Pop din Zalău, Gheorghe

Pop de Băsești, Vasile Cotoțiu din Nadișu Român. *Gazeta Transilvaniei*¹ și *Telegraful Român*², care ajungeau în orașele și satele Sălajului prin intermediul învățătorilor, preoților și altor intelectuali, vehiculau cu regularitate în rândurile populației românești știrile privitoare la mersul operațiunilor militare la sud de Dunăre și actele de eroism ale dorobanților și curcanilor. Căderea Plevnei a fost o altă împrejurare de manifestare a entuziasmului românilor sălăjeni și de organizare a unor adunări și manifestații patriotice, de solidaritate. Și de această dată, casele cărturarilor și bărbaților politici au servit ca loc de întrunire a unor grupuri restrinse de patrioți. Stegulețele care marcau mersul operațiilor militare pe harta „independenței” fură din nou mutate de Alimpiu Barboloviciu, Teodor Pop și Gheorghe Pop de Băsești.

Solidaritatea cu România în războiul pentru independență s-a manifestat și prin participarea unor sălăjeni ca voluntari pe câmpul de luptă. Unii dintre aceștia, și ale căror nume au rămas necunoscute, și-au părăsit vetrele trecând dincolo de Carpați, iar alții se aflau deja stabiliți în vechea Românie, așa cum a fost dr. Culcer, originar din Stîrciu, al cărui fiu, Ioan Culcer, a luptat ca ofițer în armata română, fiind avansat până la gradul de general. Printre cei care au sprijinit activ lupta pentru cucerirea independenței s-a numărat și ziaristul și poetul sălăjan Ioniță Scipione Bădescu. Aflat în capitala României, în vara anului 1877, prestigiosul poet a scris și publicat marșul „Trompetele răsună”, care a devenit unul dintre cele mai populare cîntece naționale ale acelor înălțătoare zile. Versurile sale redau atmosfera generală, dorința de luptă pentru independență și credința în viitoarea unire a tuturor provinciilor românești. Conținutul său patriotic și militant, emanație a acțiunilor și conștiinței social-politice a maselor populare, a găsit ecou în rândurile acestora, mobilizându-le la lupta pentru libertate și unitate politică.

Participarea activă a românilor sălăjeni la efortul comun al întregii națiuni la lupta pentru cucerirea independenței depline de stat a României s-a desfășurat și printr-o acțiune solidară de colectare de ofrande și bani pentru ajutorarea ostașilor răniți pe câmpul de bătălie și a familiilor acestora.

Integrându-se mișcării generale de sprijinire a luptătorilor români și răspunzând apelurilor publicate în ziarele transilvănene și a celor sosite direct din București, vrednicii urmași ai revoluționarilor pașoptiști Simion Bărnuțiu și Alexandru Papiu Ilarian, intră în acțiune. La 13/25 mai 1877 se întrunesc la Zalău opt dintre conducătorii mișcării naționale locale, și anume: Gheorghe Pop de Băsești, Ioan Maniu, Emeric Pop de Băsești, Vasile Pop, Gavril Trifu, Alexandru Costea, Teodor Pop și Valentin Pop, pentru a dezbate problema strîngerii de ajutoare în scopul sprijinirii răniților români. Cu acel prilej, ei hotărâsc începerea acțiunii și desfășurarea acesteia pe trei centre: Zalău, Șimleu Silvaniei și Cehu Silvaniei; stabilesc responsabilitățile pentru fiecare dintre ele, după cum urmează: Teodor Pop și Emilia Pop în Zalău, Maria Barboloviciu în Șimleu Silvaniei și Elena Pop, fiica lui Gheorghe Pop, în Cehu Silvaniei.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, din august 1877 — ianuarie 1878.

² *Telegraful Român*, din august 1877 — ianuarie 1878.

De asemenea, în cadrul acelei întruniri se redactează o scrisoare către Alimpiu Barboloviciu, vicarul protopopiatelor din Țara Silvaniei, prin care acesta era rugat să facă apel la clerul din subordine pentru a strînge ajutoare pe seama răniților. „Evenimentele ne impun imperios atît din punct de vedere al umanității, cît și al legăturii de sînge cu frații noștri cei dincolo de Carpați — arătau semnatarii scrisorii — ca să facem și noi ceva pentru alinarea durerilor fraților noștri răniți. Socotim că în fruntea acestei acțiuni trebuie să se afle clerul român, cît și de aceea — declarau dinșii — ne adresăm dv. cu toată încrederea, ca să binevoiți a face dispozițiunile de lipsă la toate protopopiatele Silvaniei³, pentru începerea subscripțiilor de ofrande. Sîntem convinși, își încheiau ei scrisoarea, că dv. veți îmbrățișa „această cauză sacră și că la apelul Domniei Voastre, atît clerul, cît și credincioșii vor grăbi cu dinarul lor⁴, pentru sprijinirea acțiunii comune a întregului popor român.

Alimpiu Barboloviciu, un dîrz apărător al cauzei naționale, își însușește propunerea cărturarilor întruniți la Zalău, care coincidea cu propriile sale sentimente, și lansează un apel pentru subscripții către preoții și românii Silvaniei. Soția sa, Maria Barboloviciu, primește însărcinarea stabilită la Zalău, angajîndu-se că va aduna ofrande pentru ostașii români răniți. Cu toate greutățile întîmpinate, dîrza femeie va strînge ajutoare materiale și bănești pentru ostașii români răniți, pe care le va trimite Societății de Cruce Roșie din România.⁴

În Zalău, colectarea de ofrande pentru răniți începe, cu toată opoziția autorităților, ostile solidarității cu România, în luna noiembrie 1877. Urmărit de autoritățile locale, Teodor Pop reușește să strîngă subscripții de la o serie de locuitori, în sumă de 89 florini și 69 lei, pe care-i va expedia la București, prin intermediul Centrului de colectare din Sibiu, condus de Iudita Măcelariu.⁵ Emilia Pop născută Mărcuș, înființează, în locuința sa, un atelier pentru preparat scamă. Dînsa adună bucăți de pînză, pe care, seara, împreună cu alte femei, le transformă în 2,700 kg scamă. Apoi, mai strînge bandaje, feșii, triunicule din pînză, comprese, rufărie și pînză.⁶ După ce le împachetează, ofrandele materialele sînt expediate Societății de Cruce Roșie din București, prin mijlocirea lui Diamandi Manole, conducătorul Centrului de colectare din Brașov.

Tînăra Elena, Pop, în vîrstă de 15 ani, își începe activitatea în zona Cehu Silvaniei pe la sfîrșitul lunii august 1877. Îndrumată de tatăl său și dînd dovadă de un înalt act de curaj, Elena Pop va aduna ofrande materiale și bănești, în sumă de 193,60 florini și 23 lei, scamă în cantitate de 12,650 kg și alte ofrande, pe seama ostașilor români răniți, pe care le va expedia pe adresa Iuditei Măcelariu din Sibiu, pentru a fi trimise centralizat Crucii Roșii din București⁷.

Din comunele Sălajului acelor ani au mai colectat ofrande pentru răniți și alți patrioți. Vasile Cotoșiu a făcut colecte în Sălățiș și Nadișu Român, strîngînd contribuții de la 21 locuitori, în valoare de 8,33 florini, pe care îi va trimite lui Diamandi Manole din Brașov. Despre acțiunea lui Vasile Cotoșiu, pretorul din Sălățiș raporta la 16 octombrie 1877, că „lista donatorilor pentru răniții din România a fost înaintată încă la 4 septembrie, sub nr. 1608/1877”⁸.

În cadrul acțiunii de ajutorare a ostașilor români răniți, un caz aparte îl reprezintă acela din Giurtelecu Hododului. În localitatea amintită, la indicația învățătorului Ioan Budeiecan, copiii de la școală au adus bucăți de pînză. În timp ce elevii desfăceau firele de cîneapă, învățătorul de povestea despre luptele românilor împotriva asupritorilor turci, eroismul legendar al ostașilor în bătălia de la Plevna, spunîndu-le că scamele făcute de ei vor folosi la pansarea răniților căzuți

³ I. Ardeleanu senior, *Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor sălăjenți*, Zalău, 1938, p. 205—206.

⁴ *Gazeta Transilvaniei*, din 11/23 decembrie 1877.

⁵ *Telegraful Român*, din 6/18 noiembrie 1877.

⁶ *Gazeta Transilvaniei*, din 11/23 decembrie 1877.

⁷ Arh. Stat. Sălaj, fond Prefectura jud. Sălaj, Seria Comite suprem, cota 274/1877; *Gazeta Transilvaniei*, din 3/15 noiembrie 1877.

⁸ *Gazeta Transilvaniei*, din 11/23 decembrie 1877.

pe cîmpul de bătaie. Cele 2 kg de scamă realizate⁹ de școlarii mititei din H(odob) Giurtelec — după cum scria învățătorul Budelecan — au fost trimise, în mai 1878, pe adresa lui Diamandi I. Manole, pentru a fi expediate Crucii Roșii din România. În scrisoarea alăturată darului oferit răniților români, patriotul Budelecan nota că „dintre școlari s-au distins mai ales Ștefan Horincariu, Vasile Zaicășiu, Irina Dan și Veronica Caba”.⁹

În total, pe baza documentelor de epocă care s-au păstrat, rezultă că 115 locuitori nominalizați, din 32 așezări sălăjene, adunînd ban cu ban, au donat pentru răniții de pe frontul războiului pentru independență suma de 327,93 florini și 92 lei, adică 752,45 lei aur. Pentru a ne putea forma o imagine cît mai reală asupra valorii acestui ajutor bănesc, trebuie să avem în vedere că hrana unui soldat pe zi, în armata română, era evaluată la 40 de bani. La ajutoarele bănești se adaugă ofrandele materiale dăruite de un mare număr de locuitori, care au însumat 17,350 kg scamă, numeroase baloturi și colete cu bandaje, comprese, feși, triunghiuri, rufărie, pînză, cearșafuri etc. Firește, că se vor mai fi efectuat și alte colecte pentru ostașii români răniți, dar care n-au fost publicate în presa vremii, iar documentele originale păstrate de autorități sau persoane particulare, s-au pierdut de-a lungul anilor.

Solidaritatea Sălajului cu România în timpul războiului pentru independență din 1877—1878, parte integrantă a mișcării generale de sprijinire din partea românilor ardeleni, bănățeni și bucovineni, a fraților de peste munți, expresie a năzuințelor și luptei comune, a grăbit înfăptuirea idealurilor de libertate națională și unitate politică a tuturor provinciilor românești, iar acest efort este înscris la loc de cinste în istoria și conștiința poporului român.

În continuare, încredințăm tiparului cîteva profiluri ale unora dintre sălăjenii care au avut un rol activ în mișcarea de solidaritate cu România în timpul războiului pentru independență din 1877—1878.

IONIȚĂ SCIPIONE BĂDESCU (1847—1904)

În pantheonul național al luptătorilor pentru libertate și unitate politică a provinciilor românești, un loc de seamă îl ocupă cărturarul Ioniță Scipione Bădescu. Viitorul scriitor și ziarist s-a născut la 15 mai 1847, în Răstolțu Mare, comuna Buciumi, județul Sălaj. A început să dezlege taina cărților la școala confesională românească din satul natal. Dovedind sîrguință și dragoste de învățătură, părinții i-au îndrumat pașii spre școli mai înalte. Studiile liceale le-a urmat la Beiuș și Oradea; iar cele superioare la universitățile din Pesta, Viena, București și Iași.

El a început să scrie de tînăr, pe cînd era elev în Oradea. A debutat în 1866, cu cîteva poezii lirice, în revista *Familia*, condusă de Iosif Vulcan, revistă al cărei colaborator va deveni pînă la sfîrșitul vieții. În anii petrecuți la București, unde s-a refugiat din cauza asupririi străine, el a îndeplinit funcția de redactor la ziarele *Românul*, *Trompeta Carpaților*, *Convorbiri literare* și *Timpu*, alături de Mihai Eminescu și Ion Luca Caragiale. Pe timpul popasului său în orașul de pe Bahlui, ziaristul transilvănean a fost redactor la *Curierul de Iași* și în 1872 a întemeiat *Noul curier român de Iași*.

Stabilindu-se la Botoșani, Ioniță Scipione Bădescu a îndeplinit funcția de revizor școlar pentru județele Botoșani și Dorohoi. Datorită concepției sale înaintate privind învățămîntul și a atitudinii pe care a luat-o față de starea grea în care se aflau școlile, el a intrat în conflict cu oficialitățile, care l-au destituit din post.

Văzîndu-se înlăturat din învățămînt, profesie pe care o îndrăgise, Ioniță Scipione Bădescu se dedică jurnalisticii și pune bazele ziaristicii botoșenene. Îndeplinește atribuțiile de redactor la săptămînalul *Țara de Sus* și *Curierul Botoșanilor*.

⁹ *Idem*, din 11/23 mai 1878.

Coloanele celor două organe de presă au inserat cu regularitate articolele sale de fond, cronicile economice, politice, culturale și artistice. În scrierile sale, cărturarul Bădescu a luat poziție față de moravurile politice și sociale ale vremii, a manifestat indignare față de mijloacele inumane folosite de marii proprietari de pământ și arendași pentru reprimarea țăranimii din satele Corni și Dumbrăveni, ridicată la luptă în anul 1888.

Pe lângă munca de gazetar, el a activat și ca folclorist. Astfel, a luat parte la acțiunea organizată de gruparea culturală „Orientul” înființată de Gr. N. Grindea, care iniția realizarea unei culegeri de folclor din toate provinciile românești. În acest cadru, sarcina culegerii folclorului din Transilvania a fost încredințată la trei ardeleni aflați în România, și anume: Miron Pompiliu din Stei, județul Bihor, Ioniță Scipione Bădescu și profesorul Nicolae Droc-Barcianu din Rășinari, stabilit cu domiciliul la Giurgiu.

În mod constant, condeiul lui Bădescu a rămas credincios poeziei. Versurile sale au văzut lumina tiparului în diferite ziare și reviste, precum și în volumele intitulate: *Poesii originale* și *Coroana României*. Pe lângă poezie, Bădescu a scris și câteva nuvele. Dintre acestea, amintim nuvelele: *Pe patul morții* și *Ileana*.

Din creația sa în versuri, un loc de prestigiu îl ocupă poeziile patriotice: „Trompetele răsună” și „Armata română”, dedicate luptei poporului nostru pentru independență. Prima dintre ele, intitulată „Trompetele răsună”, a fost scrisă la București, în vara fierbinte a anului 1877. Concepută și publicată în împrejurări de excepție, la cerințele unui înalt comandament național, poezia „Trompetele răsună”, asemenea marșului pașoptist „Deșteaptă-te române” a lui Andrei Mureșan, a devenit unul dintre cele mai populare cîntece patriotice ale acelor înălțătoare zile. Versurile sale înaripate redau atmosfera din țară, dorința de luptă pentru libertate și independență și, în același timp, exprimă credința în viitoarea unire a tuturor provinciilor românești.

Dotat cu o mare sensibilitate, poetul a reușit să surprindă uimitor de concis în numai trei strofe, participarea plenară a întregii națiuni la războiul pentru independență:

*Trompetele răsună
Prin munți și prin cîmpii,
Românii toți s-adună
Cu sutele de mii!*

Din versurile sale se degajă atmosfera de mobilizare generală:

*Un glas pe toți îi cheamă,
E glasul neatîrnării.
Ei teamă n-au de nimeni,
Trăiască oastea țării!*

Trompetele răsună peste întreg pămîntul românesc. Răspunzînd acestei chemări, alături de frații din vechea Românie, se află și românii din Transilvania, Banat și Bucovina, care se găseau sub ocupația monarhiei habsburgice.

*Un glas pe toți îi poartă
Să-și vadă iar moșia
Unită, mare, mîndră,
Trăiască România!*

Deși autoritățile străine se opun, Ioniță Scipione Bădescu, bun cunoscător al stărilor de lucruri, relevă cum la glasul trompetelor, românii ardeleni și bucovineni se solidarizează cu frații de dincolo de Carpați în lupta pentru cauza comună, intensifică mișcarea națională, trimit ajutoare și voluntari pentru sprijinirea războiului de independență.

Cea de-a doua poezie este o odă și se intitulează „Armatei române“. Ea a fost scrisă în toamna anului 1878, cu prilejul reîntoarcerii în țară a armatei române victorioase în războiul din 1877—1878, sărbătorire ce s-a oficiat la 8/20 octombrie 1878. Folosind mijloacele artistice specifice versificației, poetul redă momentul plecării oștenilor români la războiul „pentru a țării neaferinare“, eroismul lor pe cîmpul de bătălie, reîntoarcerea în țară, primirea entuziastă, cînd „țara mîndră“ îi salută cu nespūsă bucurie.

Publicate în ziarele din România, cele două poezii au fost reluate de foile românești transilvănene. Conținutul lor patriotic și militant, emanație a acțiunilor și conștiinței social-politice a maselor populare, a găsit ecou în rîndurile acestora, mobilizîndu-le în lupta pentru libertate și unitate politică.

Participant neobosit la războiul pentru cucerirea independenței de stat a României, Ioniță Scipione Bădescu a desfășurat o bogată și intensă activitate în vederea înfăptuirii unității politice. El însă n-a apucat să vadă împlinit acest ideal la 1 decembrie 1918, deoarece o nemiloasă boală i-a întrerupt firul vieții în 1904, la vîrsta de numai 57 de ani.

VASILE POP (1840—1913)

Unul dintre conducătorii politici ai mișcării naționale sălăjene de solidaritate cu România în războiul din 1877—1878, pentru cucerirea independenței, a fost juristul Vasile Pop din Zalău.

S-a născut la 28 noiembrie 1840, în Guruslău, ca fiu al preotului Pop. Ajuns la vîrsta de 7 ani, a început să învețe carte la școala confesională din sat, sub supravegherea atentă a părinților. Studiile liceale le-a urmat la Zalău, evidențiindu-se prin sîrguință, inteligență și comportare. Apoi pașii i-au fost îndrumați spre cariera juridică. Așa se face că în 1859, el pleacă la Pesta, unde se înscrie la Facultatea de drept. De-a lungul anilor de studenție, tînrul sălăjean dovedește un mare interes pentru învățatură și alese însușiri, fiind apreciat atît de corpul profesoral, cit și de colegi.

Fire sociabilă și dornic de cunoaștere, dînsul leagă numeroase prietenii în capitala Ungariei, selectîndu-și tovarășii din rîndurile celor mai buni studenți. Frecventează cu regularitate bibliotecile, unde citește cele mai reprezentative lucrări din literatura universală, însușindu-și cunoștințe profunde și solide.

În 1863, cînd termină studiile superioare și obține diploma de avocat, Vasile Pop era format ca specialist și om. Legat sufletește de locurile natale, el se stabilește în comitatul Crasna, unde ocupă funcția de notar comitatens. Aici se căsătorește cu tînăra Emilia Pop, fiica juristului Florian Mărcuș, vicecomite al comitatului Crasna.

Pe lîngă atribuțiile profesionale, dînsul desfășoară aici și o intensă activitate culturală, preocupîndu-se de buna organizare a învățămîntului. Încă din 1864, el devine membru al „Astrei“, iar în 1871 este ales secretar al Despărțămîntului „Astrei“ din Sălaj, sarcină pe care o va îndeplini cu cinste și răspundere.

După reorganizarea administrativă din 1876, cînd — din contopirea comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc — a luat ființă județul Sălaj, doctorul în drept Vasile Pop fu numit notar județean. Mutarea sa de la Crasna la Zalău l-a pus în legătură directă cu cîrturarii și oamenii politici din oraș și județ, pe care va reuși să-i grupeze în jurul său, întărind astfel forțele ce militau pentru emanciparea economică, socială și politică a populației românești.

Odată cu declanșarea războiului ruso-turc în primăvara anului 1877 și începerea ostilităților armatei otomane împotriva orașelor românești de la Dunăre, la chemarea lui Vasile Pop, la 13/25 mai 1877, s-au întrunit în locuința acestuia din Zalău, cîrturarii și oamenii politici sălăjeni. Printre cei prezenți se aflau: inițiatorul acțiunii, Vasile Pop, Gheorghe Pop de Băsești, Emeric Pop de Băsești, Ioan Maniu, Gavril Trifu, Alexandru Costea, Teodor Pop și Valentin Pop.

Cu acel prilej, dînșii au luat în discuție și stabilit modalitățile practice de solidarizare cu frații de peste Carpați în războiul pentru cucerirea independenței depline de stat a României. Una din măsuri avea în vedere organizarea de colecte bănești și ofrande materiale pentru ajutorarea răniților români, acțiune care să se desfășoare pe trei centre: Zalău, Șimleu Silvaniei și Cehu Silvaniei, în fruntea cărora să se afle Teodor Pop și Emilia Pop născută Mărcuș — la Zalău, Maria Barboloviciu — la Șimleu Silvaniei și Elena Pop — la Cehu Silvaniei. Iar pentru ca acțiunea să aibă caracter larg, de masă, dr. Vasile Pop prezintă la întrunire conceptul unei scrisori adresată lui Alimpiu Barboloviciu, vicarul protopopiatelor din Țara Silvaniei, prin care ilustrul cărturar era solicitat să facă apel la clerul din subordine pentru a aduna ajutoare pe seama ostașilor răniți din România. Cei prezenți, după unele corecturi, acceptă și semnează scrisoarea amintită, document ce se păstrează la Arhivele Statului Sălaj.

Concomitent cu desfășurarea acțiunii de sprijinire materială a ostașilor răniți, la care va participa și soția sa, Emilia Pop, în cadrul Centrului de colectare din Zalău, în locuința familiei Pop continuă a se ține întruniri restrinse ale cărturarilor și oamenilor politici sălăjeni. Evenimentele politice și desfășurarea operațiunilor militare la sud de Dunăre erau principalele subiecte luate în discuție. Aici se citeau și comentau știrile publicate de ziarele românești și străine, după cum și veștile primite prin mesageri direcți. Apoi, participanții, în drum spre așezările lor de domiciliu, răspindeau aceste știri prin sate, de unde învățătorii și preoții le aduceau la cunoștința locuitorilor.

Capitularea grupării de forțe turcești comandată de Osman pașa de la Plevna și victoria asupra Porții otomane au constituit alte prilejuri pentru organizarea unor întruniri în casa familiei Pop. Manifestându-și bucuria, cei prezenți priveau cu încredere spre viitor, convinși că, după cucerirea independenței, se apropie momentul înfăptuirii unității politice a tuturor provinciilor românești.

Prin activitatea desfășurată în mișcarea de solidaritate cu România în războiul pentru independență, după cum și în perioada următoare — pentru emanciparea socială și politică a românilor ardeleni, pînă în 1913, cînd el a încetat din viață, numele familiei dr. Vasile Pop din Zalău ocupă un loc binemeritat în istoria locală și națională, în conștiința poporului român.

TEODOR POP (1836—1905)

Din rîndul militanților de prestigiu ai mișcării naționale transilvănene de solidaritate cu România în războiul pentru cucerirea independenței de stat din 1877—1878, face parte și Teodor Pop din Ortelec.

Născut în anul 1836, la Benesat, județul Sălaj, el a urmat cursurile școlii primare din sat, după care părinții l-au dus la Baia Mare, unde a făcut studiile liceale, evidențiindu-se ca un element sîrguincios și capabil. De aici pașii săi au fost îndrumați spre Gherla, pentru a-și continua învățătura la Academia teologică, ce funcționa în acest oraș. Dovedind calități deosebite în timpul anilor de studii, la terminarea Academiei, dînsul este numit preot în comuna Ortelec.

Apreciat pentru activitatea desfășurată pe multiple planuri, după cum și de aceea în perspectivă, la scurt timp, Teodor Pop a fost promovat în funcțiile de protopop al Districtului Bredului cu reședința la Ortelec, și inspector al școlilor confesionale române din Sălaj. Încă de la început, el s-a dovedit la înălțimea așteptărilor. Prezența-i se face simțită în viața socială și culturală a Zalăului. Leagă prietenii cu intelectuali, între care îi amintim pe juristul Vasile Pop, avocatul dr. Ioan Nechita, Gavril Trifu și Gheorghe Man.

Ales membru onorific al Comitetului Executiv al județului Sălaj, Teodor Pop a militat cu perseverență pentru sprijinirea materială a școlilor confesionale și asigurarea cadrelor didactice necesare. Împreună cu Gavril Trifu, profesor de limba română la Școala normală din Zalău, Teodor Pop, în 1871, a pus bazele

Reuniunii învățătorilor români din județul Sălaj, organizație de prestigiu pentru îndrumarea și perfecționarea activității didactice și pedagogice.

Ca membru al „Astrei”, preocupat de răspîndirea culturii și literaturii române în rândurile populației, împreună cu Gheorghe Pop de Băsești, dr. Ioan Nechita, Gavril Trifu și alții, dînsul a activat în cadrul Despărțămîntului XI al „Astrei” din Sălaj, încă de la înființarea acestuia în anul 1871.

Evenimentele politice legate de re izbucnirea crizei orientale și lupta României pentru dobîndirea independenței, au devenit o preocupare majoră pentru vrednicul fiu al Sălajului. După declanșarea ostilităților armatei otomane împotriva statului român, conducătorii mișcării naționale locale — între care se afla și Teodor Pop — s-au întrunit în Zalău, la 25 mai 1877, pentru a stabili măsuri în vederea sprijinirii României în războiul pentru cucerirea independenței. Cu acel prilej s-a hotărît înființarea în Sălaj a trei centre pentru colectarea de ajutoare pe seama ostașilor români răniți, dintre care unul în orașul Zalău, sub conducerea lui Teodor Pop, sprijinit de Emilia Pop născută Mărcuș. Pentru mobilizarea locuitorilor din zonă la această acțiune, el a luat parte la redactarea unei scrisori, adresată lui Alimpiu Barboloviciu, vicarul din Șimleu Silvaniei.

În zilele următoare, Teodor Pop a pus bazele Centrului de colectare din Zalău, care a funcționat în locuința sa, aflată pe actuala stradă Mihai Eminescu. După cum rezultă din documentele de epocă, cu toată opoziția autorităților, ostile solidarității cu România, dînsul a reușit să adune ajutoare bănești în sumă de 89 florini și 69 lei valută 1877, pe care i-a trimis luditei Măcelariu, conducătoarea Centrului de colectare din Sibiu, pentru a fi expediati centralizat Societății de Cruce Roșie din România. De asemenea, el a adunat și o serie de ofrande materiale pentru răniții din România.¹⁰

În anii de după cucerirea independenței de stat a României, cărturarul Teodor Pop a continuat să activeze în mișcarea națională care urmărea emanciparea socială și politică a românilor ardeleni, precum și realizarea idealului național: unirea cu frații de peste Carpați. Teodor Pop n-a apucat să vadă împlinită cauza națională, la 1 decembrie 1918, deoarece s-a stins din viață în 1905.

Pentru activitatea desfășurată în vederea cuceririi independenței politice și înfăptuirii unității naționale, patriotul sălăjean Teodor Pop ocupă un loc de cinste în conștiința și istoria poporului nostru.

ALIMPIU BARBOLOVICU (1834—1914)

Din rîndul personalităților de prestigiu care au militat pentru libertatea politică și unitatea națională a poporului nostru, a făcut parte și cărturarul Alimpiu Barboloviciu.

Patriotul sălăjean s-a născut la 6 august 1834, în comuna Chilioara, în familia preotului Alexandru Barboloviciu și a soției sale Sofia. Pentru a-i asigura o bună pregătire intelectuală și educativă, părinții s-au îngrijit ca fiul lor să urmeze școala primară și primele șase clase de grad mediu la Șimleu Silvaniei, un oraș din apropiere, avîndu-l profesor pe Andrei Pop Liviu. Ultimele clase secundare le-a absolvit la gimnaziul piarist din Cluj. Încă din această perioadă, el s-a dovedit harnic la învățătură, bun latinist și un tînăr cu o comportare aleasă.

Apreciindu-i calitățile deosebite, episcopul Alexadru Șterca Șuluțiu, din Șimleu Silvaniei, l-a trimis, în 1853, asigurîndu-i o bursă, la Seminarul Central din Budapesta, pentru a studia teologia. În scopul întregirii mijloacelor sale de existență, pe timpul vacanțelor din anii studenției, viitorul combatant pentru cauza națională a meditat copiii unor familii înstărite din Budapesta și Pogrami, o localitate de lângă Nitra.

¹⁰ Arh. Stat. Sălaj, fond Comite suprem, nota 3823/1877.

Cei cinci ani petrecuți în marele oraș de pe Dunăre, contactul permanent cu viața tumultuoasă din Viena și Praga, i-au asigurat o temeinică și vastă pregătire intelectuală. În același timp, a avut posibilitatea de a cunoaște mișcarea pașoptistă postrevoluționară, la care a aderat și pentru ale cărei idealuri va milita de-a lungul întregii sale vieți.

La încheierea studiilor superioare, în 1858, a revenit în Transilvania, cu gândul de a activa pentru emanciparea social-economică și culturală a românilor ardeleni. Dornic să-și întemeieze o familie, se căsătorește cu Maria, fiica lui Simion Bucșa, protopopul de Gherla. Pentru început a fost numit preot în Ortelec și apoi, în Borșa, unde a funcționat vreme de 15 ani.

Încă din această perioadă, tânărul intelectual desfășoară o bogată activitate didactică înfăptuirii idealului național. Abonat la ziarele românești *Gazeta Transilvaniei* și *Telegraful Român*, precum și la unele publicații maghiare și germane, pe care le citea cu regularitate, el urmărește desfășurarea luptei popoarelor europene pentru libertate socială și politică, și pentru unitate națională. În mod deosebit însă, îl vor preocupa — în contextul vieții internaționale din acel an — evenimentele din Țara Românească și Moldova.

Cu nespusă bucurie și încredere în viitorul luminos al poporului nostru, a salutat Unirea Principatelor, înfăptuită la 24 ianuarie 1859, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza în fruntea celor două țări române suverane. El era convins că realizarea acestui deziderat era condiția sine qua non, care va duce la cucerirea libertății politice și desăvârșirea unității naționale.

Calitățile-i deosebite determină desemnarea sa în postul de vicar al Silvaniei, la 6 septembrie 1873, demnitate pe care o va deține până la adânci bătrânețe. Stabilit în Șimleu Silvaniei, bărbatul cu larg orizont cultural și politic, a cultivat și întreținut întinse legături cu cărturarii și oamenii politici transilvăneni și bănățeni. Întreprinde dese călătorii la Cluj, Blaj, Brașov, Sibiu, Oradea, Budapesta și Viena. Așa ajunge să-i cunoască îndeaproape pe Gheorghe Pop de Băsești, Gheorghe Barițiu, Nicolae Cristea, dr. Ioan Rațiu, Ilie Măcelariu.

A luat parte activă la constituirea „Astrei”, la Sibiu, în 1861, fiind unul din membrii fondatori ai acestei prestigioase instituții cu caracter cultural¹¹; a acționat pentru crearea Despărțământului Sălaj al „Astrei”, îndeplinind mandatul de director al acestuia până la 1900. S-a îngrijit de bunul mers al școlilor confesionale românești. La îndemnul și cu sprijinul său au fost edificate o serie de școli confesionale în satele din zona Șimleului, Crasnei și Valcăului. A depus mari eforturi pentru redeschiderea Gimnaziului romano-catolic din Șimleu Silvaniei, contribuind și cu suma de 800 florini aur, provenită dintr-o colecție publică organizată de dînsul. Totodată, a militat pentru introducerea limbii române ca obiect de studiu obligatoriu în programa de învățămînt a gimnaziului. De asemenea, consensăm că de-a lungul mai multor ani, a îndeplinit funcția de profesor și a predat limba română elevilor din gimnaziul din oraș, fără nici o remunerație. Pentru activitatea bogată și rodnică desfășurată pe tărîm școlar, adunarea generală a Reuniunii învățătorilor români din Sălaj, ținută la 3/15 mai 1874, în comuna Sărăuad, l-a ales președinte, responsabilitate pe care a îndeplinit-o cu cinste și pasiune timp de 40 de ani.

Concomitent cu activitatea pe tărîm cultural și învățămîntului, Alimpiu Barboloviciu a fost prezent și în viața politică. Pe la începutul lui martie 1869, a luat parte la Conferința de la Miercurea, unde s-a constituit Partidul Național Român din Transilvania, care își propunea să lupte pentru emanciparea socială și politică a românilor ardeleni aflați sub dominația Austro-Ungariei.

Urmărind desfășurarea evenimentelor politice legate de reizbucnirea crizei orientale și lupta României pentru cucerirea independenței depline, Alimpiu Barboloviciu s-a situat în fruntea acțiunii de solidaritate a românilor din Țara Silvaniei cu frații de peste Carpați. Scrisoarea bărbaților politici și cărturarilor sălajeni, întruniți la Zalău, în 25 mai 1877, prin care patriotul Barboloviciu era soli-

¹¹ Arh. Stat. Sibiu, fond Astra, cota 1861.

citat să mobilizeze preoțimea din protopopiatele Crasna și Valcău la mișcarea de ajutorare cu ofrande și bani a ostașilor români răniți, a găsit la el toată înțelegerea și sprijinul necesar.

Prin grija lui Alimpiu Barboloviciu, pe la începutul lunii unie 1877 a luat ființă Centrul de colectare din Șimleu Silvaniei, care funcționa în locuința acestuia, fiind condus de soția sa.¹² Documentele de epocă atestă ajutoarele materiale și bănești colectate de cei doi soți pe seama Crucii Roșii din București, atât prin „vama cucului”, cât și prin intermediul Iuditei Măcelariu, conducătoarea Centrului de colectare din Sibiu.

Pe baza știrilor sosite de pe frontul balcanic, el urmărea mersul operațiilor militare, însemnându-le pe harta numită a „independenței”. În locuința sa au avut loc numeroase întruniri restrinse ale cărturarilor și bărbatilor politici ardeleni, unde s-au dezbătut probleme de ordin militar și politic, stabilindu-se noi acțiuni privind mișcarea de solidaritate cu România. Cu un asemenea prilej s-a fixat ținerea adunării generale a Despărțămintului „Astra” din Sălaj, pentru ziua de 4/16 iulie 1878, în comuna Băsești, la care a fost invitat să participe și marele poet național Vasile Alecsandri.

Ținută la câteva zile după Congresul de la Berlin, adunarea „Astrei” sălăjene a constituit o puternică și vie manifestare a sentimentelor de bucurie pentru recunoașterea de către puterile europene a independenței de stat a României.

În anii de după războiul de independență din 1877—1878, Alimpiu Barboloviciu a fost tot mai mult prezent în mișcarea românilor din Transilvania, care acționa pentru înfăptuirea idealului național. Documentele vremii îl arată prezent în alegerile de deputați în cercurile electorale de plasă și județ, sprijinind alegerea unor băbăți din rîndurile românilor; deși greco-catolic, se solidarizează cu mitropolitul ortodox Miron Romanul din Sibiu, în acțiunea de apărare a culturii naționale și a școlii românești ardeleni, asupra cărora se făceau tot mai puternice presiuni de maghiarizare. „Me simtu foarte mângăietu în sufletul meu și încuragiatu în atitudinea mea — îi scrie înaltul prelat, la 21 martie 1879 — cînd vedu că la întreprinderile mele (...) mi se dă spriginu moralu și din acele părți”.

Personalitate activă și complexă, Alimpiu Barboloviciu s-a preocupat de buna pregătire a Conferinței Partidului Național Român, ce s-a ținut la Sibiu, între 12—14 mai 1881. Ca participant la această importantă întrunire, el și-a adus contribuția la realizarea unificării celor două partide ale burgheziei românești din Transilvania și Banat, moment de mare însemnătate pentru lupta politică viitoare a românilor, aflați sub ocupație austro-ungară.

O altă latură a preocupărilor lui Alimpiu Barboloviciu o constituie activitatea publicistică. Încă din anii studiilor universitare, a început să colaboreze la ziarele și revistele românești ce apăreau în cadrul monarhiei habsburgice, cu numeroase articole și studii. În ultimul deceniu al veacului trecut, la apelul doctorului Corneliu Diaconovich, secretarul „Astrei” din Sibiu, el a colaborat la elaborarea „Enciclopediei Române”, tipărită în trei volume de către „Astra”, între anii 1898—1904, „apreciind necesitatea unei publicațiuni enciclopedice în limba română și foloasele ce ar putea aduce o asemenea scriere intereselor culturale ale poporului român”.¹³

Deși întreaga-i viață a militat pentru înfăptuirea idealului național, patriotul Alimpiu Barboloviciu n-a avut bucuria de a vedea realizată desăvîrșirea unității naționale. După o neîntreruptă și lungă activitate, pusă în slujba poporului căruia îi aparținea, în 1914, cînd împlinea vîrsta de 80 de ani, el s-a stins din viață, cu sentimentul că și-a făcut datoria.

Pentru faptele sale de însemnătate deosebită, numele cărturarului Alimpiu Barboloviciu este înscris la loc de onoare în conștiința și istoria poporului român.

¹² *Gazeta Transilvaniei*, din 22 decembrie st.v. 1877.

¹³ Arh. Stat. Sibiu, fond Astra, Corespondența „Enciclopediei Române”, cota 624.

ELENA POP (1862—1940)

Una din cele mai tinere militante, cu rol conducător, în mișcarea națională transilvăneană de solidaritate cu România în războiul pentru independență și pentru desăvârșirea unității naționale, a fost Elena Pop.

Născută la 26 noiembrie 1862, în familia lui Gheorghe și Maria Pop din comuna Băsești, fiica luptătorului pentru cauza poporului român, a crescut în spiritul ideilor revoluționare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

După frecventarea timp de patru ani a școlii primare la Cluj, Elena Pop a fost dusă la Budapesta, unde și-a făcut studiile la Colegiul Sancta Maria al domnișoarelor engleze. Concomitent a urmat studii lingvistice și muzicale, sub îndrumarea Emmei Lichorn din München, dobândind o instrucție solidă și alese însușiri de comportare în familie și societate.

În vara anului 1877, pe când se afla acasă în vacanță, tinăra în vîrstă de 15 ani, a început să activeze, alături de tatăl său, în mișcarea națională de solidaritate cu România în războiul pentru independență. Urmînd sfatul părinților, Elena Pop a organizat Centrul de colectare din Băsești, cu rază de acțiune în zona Cehu Silvaniei, pentru adunarea de ofrande pe seama răniților, pe care l-a condus cu stăruință și pricepere.¹⁴

Tinăra și curajoasa elevă, după ce a întocmit listele de subscripție, a făcut colecte bănești în rîndurile locuitorilor din satul natal; apoi, zilnic, a cutreierat localitățile din împrejurimi, stringînd ajutoare din Asuaju de Jos, Băița, Babța, Bîrsău de Sus, Bîrsău de Jos, Giurtelecu Hododului, Ludoș, Oarța de Sus, Orțița, Sălsig, Stremți și Cehu Silvaniei. Activitatea desfășurată de dînsa este oglindită în documentele de epocă și în știrile vremii. Astfel, prefectul județului Sălaj, prin raportul nr. 274 din 11 septembrie 1877, informa Ministerul de Interne de la Budapesta, că „Elena Pop din Băsești a colectat donații pentru ostașii răniți din România”, și pînă la acea dată a depus două liste de subscripții pentru a obține viza instituită de autorități. Listele de subscripții, pe care sînt notate 58 de persoane, împreună cu suma de 193,60 florini și 23 lei valută, au fost trimise Iuditei Măcelariu, conducătoarea Centrului de colectare din Sibiu, pentru a fi expediate centralizat Societății de Cruce Roșie din București.

Tot atunci, dînsa a organizat în casa părintească un atelier pentru prepararea de scamă necesară îngrijirii fraților răniți în războiul de independență. Împreună cu alte fete din Băsești, dînsa a adunat bucăți de pînză, pe care seara, sub îndrumarea mamei sale, le-au transformat în scamă. De-a lungul citorva săptămîni de activitate, în acest atelier s-au realizat 12,650 kg. scamă.¹⁵

În timp ce tinăra Elena Pop aduna ajutoare pentru răniți în zona Cehu Silvaniei, cu prilejul unei vizite l-a cunoscut pe viitorul ei soț, avocatul Francisc Hossu-Longin, care activa în același scop, în orașul Deva.

Ca o recunoaștere a meritelor sale în mișcarea de solidaritate cu România în războiul pentru independență, în anul 1878, guvernul de la București i-a acordat medalia „Crucea Elisabeta”¹⁶. În deceniile de după cucerirea independenței, Elena Pop Hossu-Longin, împreună cu părinții și soțul său, va desfășura o activitate prodigioasă pentru desăvârșirea unității naționale; tatăl său fiind investit ca președinte al Adunării Naționale de la Alba Iulia, ținută la 1 decembrie 1918, unde s-a hotărît unirea Transilvaniei cu România.

Concomitent, Elena Pop a desfășurat o bogată și rodnică activitate culturală, pentru emanciparea românilor ardeleni. Încă din 1876, cînd abia împlinise vîrsta de 14 ani, vrednica fiică a Sălajului a devenit membră fondatoare a „Astrei”, alături de tatăl său. De asemenea, a activat în Despărțămîntul Sălaj al „Astrei”; timp de 64 de ani, pînă la sfîrșitul vieții. A fost membră a Reuniunii femeilor

¹⁴ Biblioteca Astra, Sibiu, fond Documente manuscrise, cutia 1.

¹⁵ Arh. Stat. Sălaj, fond Comite suprem, cota 314/1877.

¹⁶ Biblioteca Astra, Sibiu, fond Documente manuscrise, cutia 1.

române din județul Sălaj, și după 1882, când s-a căsătorit cu avocatul Francisc Hossu-Longin, a devenit președintă a Reuniunii femeilor române din județul Hunedoara.

După unirea Transilvaniei cu România, neobosita militantă pentru cauza națională, împreună cu soțul ei, a activat cu dăruire și pasiune pentru emanciparea economică, socială și culturală a românilor. În 1940, când Elena Pop Hossu-Longin împlinea vîrsta de 78 de ani, inima sa generoasă a încetat să mai bată. Cu aceasta se stingea din viață una dintre nenumăratele militante pentru libertatea politică și unitatea națională a poporului nostru.

MARIA BARBOLOVICU născută BOCȘA (1840—1896)

Din rîndul militanților care au activat în mișcarea națională a românilor ardeleni de solidaritate cu România în timpul războiului pentru independență de la 1877—1878, a făcut parte și Maria Barboloviciu.

Viitoarea luptătoare pentru cauza națională s-a născut în anul 1840, la Borșa, județul Sălaj, în familia preotului Simion Bocșa (1798—1892), a trăit în lumea Borșei, aflată la egală distanță între Gherla și Cluj. Tainele scrisului și cititului a început să le dezlege la școala confesională din sat, sub îndrumarea părintească a tatălui său. După terminarea cursului primar, tînașă elevă a plecat la Cluj, pentru a urma cursurile unui pension de fete. Vreme de patru ani, Maria Bocșa s-a dovedit o fată silitoare, cu dragoste de învățătură și alese însușiri.

În acest timp, tatăl său a fost mutat la Cătelul Românesc, județul Sălaj, unde este ales protopop. Pe timpul vacanțelor, petrecute alături de părinți, ea l-a cunoscut pe Alimpiu Barboloviciu, vicarul din Șimleu Silvaniei, cu care se va căsători în 1858, la vîrsta de 18 ani.

Alături de neobositul-i soț, un activist marcant în mișcarea națională din Transilvania, Maria Barboloviciu a desfășurat o intensă și rodnică activitate pe tărîm obștesc, pentru libertatea politică și unitatea națională a românilor, fiind membră fondatoare a „Astrei” încă de la înființarea acesteia, din 1861; a pus bazele Reuniunii femeilor române din județul Sălaj, pe care a condus-o efectiv pînă la sfîrșitul vieții; și a fost președintă a Orfelinatlui din Șimleu Silvaniei.

În cadrul activității sale pentru înfăptuirea idealului național, un loc aparte îl ocupă perioada cînd Maria Barboloviciu s-a aflat în fruntea Centrului de colectare din Șimleu Silvaniei, pentru ajutorarea ostașilor răniți în războiul de independență. În primăvara anului 1877, ea primește cu entuziasm însărcinarea stabilită de grupul de intelectuali întruniți la Zalău, privind solidarizarea cu frații de dincolo de Carpați, angajîndu-se că va aduna ofrande și bani pentru ostașii români răniți pe cîmpul de luptă.

Deși Centrul de colectare de la Șimleu Silvaniei a luat ființă în luna iunie 1877, activitatea acestuia nu a putut începe imediat din cauza măsurilor restrictive luate de oficialitățile austro-ungare, ostile solidarizării cu România. Și chiar în decembrie 1877, cînd se vor lansa listele de subscripție, acțiunea va avea un caracter restrîns.

Depășind greutățile impuse de autorități, spre sfîrșitul anului 1877, Maria Barboloviciu a luat legătura cu intelectualii din localitățile Țării Silvaniei, reușind să adune contribuții bănești din 15 așezări, și anume: Ahiul Șimleului, Cizer, Crasna, Drighiu, Fizeș, Giumelciș, Halmășd, Mal, Pria, Siciu, Șimleu Silvaniei, Stîrciu, Șeredei, Valcău Românesc și Valcău Unguresc în sumă de 37 florini aur, pe care-i trimite Societății de Cruce Roșie din Românie. Vrednica militantă pentru cauza națională a strîns și însemnate cantități de ofrande materiale — bandaje, feși, comprese, scamă, pînză și rufărie pe seama răniților, aducîndu-și prețioasa-i contribuție la sprijinirea fraților de peste munți în războiul pentru independență.¹⁷

¹⁷ *Gazeta Transilvaniei*, din 22 decembrie st.v. 1877.

Asemenea contemporanilor săi, Maria Barboloviciu aprecia că prin această se creează premise pentru desăvârșirea unității naționale a românilor. Deși n-a avut fericirea de a vedea împlinit acest ideal național, întrucât a încetat din viață la 27 iulie 1896, în plină putere de acțiune, fiii săi: Virgil, Cornel și Simlon, care au luat parte activă la lupta pentru unirea Transilvaniei cu România, în anii primului război mondial, au văzut realizată această dorință multiseculară, la 1 decembrie 1918.

VERONICA LISCAN născută CHITTA (1857—1932)

Fică a lui Ioan Chitta, capelan în Bistrița, și apoi preot în comuna grănicească Leșul Ilvei, și a Rafilei, viitoarea militantă pentru cauza națională, s-a născut la 25 mai 1857, în orașul Bistrița. La vârsta de cinci ani a început să învețe carte cu învățătorul confesional Costan Buta, iar în anul următor a fost înscrisă ca elevă la școala primară săsească din orașul natal, unde a absolvit patru clase. În perioada anilor 1867—1871, a urmat cursurile Gimnaziului de fete din Năsăud și un an la Bistrița, obținând rezultate bune, motiv pentru care tatăl ei a fost felicitat de conducerea școlii pentru „sîrguința și purtarea exemplară a fiicei sale Veronica”.

Însetată de cunoaștere și de dorința de emancipare pe calea culturii, avînd o bogată imaginație și reale înclinații literare, moștenite de la mama sa, în anii școlarității, Veronica, în afară de studiul limbii și al literaturii române, și-a însușit în bună măsură limba și literatura germană și maghiară. Fără a se limita la nivelul cunoștințelor predate la cursuri, fiica preotului din Leșul Ilvei a citit lucrările existente în bibliotecile năsădene și bistrițene, precum și periodicele ce apăreau în Transilvania acelor ani. La realizarea formației sale cultural-artistice un rol important l-au avut scrierile reprezentanților școlii ardeleni, prozatorul Ioan Slavici, poezii Mihai Eminescu și în special George Coșbuc, cu care, de altfel, era și rudă după mamă. Un loc de seamă în acest proces l-au ocupat revistele *Familia și Transilvania*, care pătrundeau cu regularitate în modesta lor casă. Dintre autorii străini, lectura sa preferată o constituiau operele lui Petőfi Sándor, Lenau, Goethe, Schiller, Voltaire, Balzac.

O altă pasiune a tinerei Veronica au fost lucrările practice gospodărești, cu care s-a deprins atît în casa părintească, cît și în anii de studii. Minunata broderie someșană, țesutul, croitul, cusutul, cultivarea florilor, îngrijirea pomilor, în special altoirea trandafirilor, făceau parte din preocupările sale permanente, pe care cu multă strădanie le răspindea în rîndurile prietenelor și cunoștințelor sale.

Dotată cu o asemenea zestre, tinăra orfană de tată, pentru a depăși greutățile materiale ce cădeau în sarcina mamei cu întreținerea celorlalți trei copii, în 1874, cînd de-abia împlinise vârsta de 17 ani, Veronica se căsătorește cu învățătorul Nichita Liscan, originar din satul Imbuz, județul Someș. Urmîndu-și soțul, ea părăsește frumoasele locuri natale și se va stabili pentru totdeauna la poalele Munților Meșes, în comuna Cizer, județul Sălaj, unde acesta se afla încadrat în învățămînt.

De timpuriu, tinăra soție de dascăl, împreună cu soțul său, s-a încadrat în mișcarea națională a românilor ardeleni de solidaritate cu frații de dincolo de Carpați, în lupta pentru cucerirea independenței de stat a României. La chemarea Mariei Barboloviciu din Șimleu Silvaniei, a Emiliei Pop din Zalău și a Centrului de colectare din Sibiu, condus de Iudita Măcelariu, Veronica Liscan a adunat bani și ofrînde materiale — pinză, rufărie, comprese, feși și bandaje — pe care le-a trimis, Societății de Cruce Roșie din București, pe seama răniților din războiul de la 1877—1878.¹⁸

¹⁸ *Idem.*

După cucerirea independenței de stat a României, Veronica Liscan a continuat să activeze în mișcarea națională, urmărind emanciparea românilor aflați sub dominație străină și unirea cu Patria-Mamă.

Concomitent, desfășoară și o intensă activitate culturală, pusă în slujba cauzei naționale. Primele sale creații literare datează din perioada anilor de școală, când se afla la Gimnaziul de fete de la Năsăud. Sub influența lecturii operelor marilor poeți, tinăra elevă, cunoscătoare a plaiurilor văii Someșului, a obiceiurilor și aspirațiilor țăranului din comunele grănicerești, a încercat să le materializeze în imagini literar-artistice. În acea perioadă scrie poeziile: *Mama*, *Veturiei*, *Amicei mele Saveta*, *Adio*, în care evocă chipul luminos al mamei, al prietenelor și zugrăvește satul copilăriei sale — Leșul Ilvei. Mai târziu, sub influența lui G. Coșbuc, va relua aceste poezii, dându-le formă definitivă.

Deși scrie mult, de-abia în 1902, când avea treizeci de ani de activitate pe tărîmul creației literare, când scrierile sale însumau mai multe tomuri de manuscrise, la insistențele cărturarului Zaharia Birsan, ia hotărîrea de a trimite câteva poezii pe adresa redacției ziarului *Unirea* din Blaj. La 25 octombrie 1902, în ziarul amintit i se publică poezia *Fecioara*, dată care marchează debutul său literar. În anii următori, va publica poeziile *Jocul sorții* (30 iulie 1904), *Crucea vieții* (22 februarie 1909), *Marș* (13 iunie 1920), *Harfa*, *Unul trece, altul vine* (30 ianuarie 1921) *Iarna* și *Primăvara* (11 martie 1923) în ziarul *Gazeta de Duminecă* din Șimleu Silvaniei; iar poezia *Rugăciune* va vedea lumina tiparului în *Calendarul Asociațiunii* pe anul 1916.

În anii primului război mondial, împreună cu alți intelectuali, Veronica Liscan este prezentă în mișcarea națională care acționa în vederea înfăptuirii idealului național. Ea ține legătura cu intelectualii români din Șimleu Silvaniei, Zalău și Crasna. Pe la începutul lunii noiembrie 1918, participă la constituirea noilor organe ale puterii, consiliul național român și garda națională din Cizer, iar la 1 decembrie 1918 a fost prezentă la Adunarea Populară ce s-a ținut la Alba Iulia, pe cîmpul lui Horea, unde a aprobat din tot sufletul Unirea Transilvaniei cu România. Cu acel prilej, ea scrie poezia *Steagul nostru*. Versurile „O steag frumos, al nostru scut” evocă entuziasmul cu care românii își vedeau împlinit dezideratul multiseclar de unitate politică a Transilvaniei cu frații de dincolo de Carpați.¹⁹

Veronica Liscan a continuat să activeze pe tărîm social-cultural pînă la sfîrșitul vieții, aducîndu-și contribuția la emanciparea maselor populare pe calea progresului și civilizației. La 14 august 1932, când împlinise vîrsta de 75 de ani, inima generoasă a Veronicăi din Sălaj — nume cu care își semna poeziile — a încetat să mai bată. Pe ultimul-i drum, a fost condusă de familie, prieteni și consătenii săi, care au așezat-o în cîmîtirul din Cizer, la umbra Bisericii de lemn, înălțată de Horea în anul 1773.

PAUL ABRUDAN

DIE SOLIDARITÄT DER BEVÖLKERUNG AUS DEM SÄLAJ GEBIET MIT RUMÄNIEN IM UNABHÄNGIGKEITSKRIEG VON 1877—1878

(Zusammenfassung)

Der Kampf für nationale Unabhängigkeit Rumäniens bildete, als Vorstufe der politischen Einheit aller rumänischen Provinzen, eines der wichtigsten Momente von nationaler Solidarität. Die rumänische Bevölkerung aus den Gebieten die sich unter österreichisch — ungarischer Besetzung befanden, organisierten, trotz aller Massnahmen die von den Autoritäten genommen wurden, die Unterstützung ihrer Brüder jenseits der Karpaten.

¹⁹ Colecția de documente a familiei Aurelia Litan, Cluj.

In diesem Kontext handelten auch die Bewohner des Sălajgebietes und unterstützten Rumänien im Kriege gegen die Türken aus dem Jahren 1877—1878.

Ihre Solidarität mit Rumänien im Unabhängigkeitskrieg äusserte sich in der moralischen und politischen Unterstützung, durch die Teilnahme der Freiwilligen an den Feldzügen gegen die Türken, sowie durch finanzielle Beisteuerung für die verwundeten Soldaten.

Jene Persönlichkeiten die sich in diesem Gebiete besondere Verdienste zuzogen, bilden das Thema der vorliegenden Arbeit, es waren darunter der Dichter und Journalist Ioniță Scipione Bădescu (1847—1904), Vasile Pop (1840—1913), Teodor Pop (1836—1905), Alimpiu Barboloviciu (1834—1914), Elena Pop (1862—1940), Maria Barboloviciu geborene Bocșa (1840—1896) und Veronica Liscan geborene Chitța (1857—1932).

În acest context, au intervenit și alți oameni de seamă, care au avut un rol important în dezvoltarea mișcării. Astfel, în anul 1877, a avut loc o întâlnire la Iași, la care au participat reprezentanți ai diferitelor grupuri. În urma acestei întâlniri, s-a decis să se organizeze o comisie pentru studierea problemei. Comisia a fost formată din oameni de seamă, care au avut o mare influență în societatea românească de atunci. Ei au lucrat din greu pentru a rezolva problema, dar din păcate, nu au reușit să găsească o soluție satisfăcătoare. Acest lucru a dus la o serie de probleme care au continuat să persiste până în prezent.

Unele persoane au avut o contribuție semnificativă în acest proces. De exemplu, unii dintre ei au fost implicați în activități de propagandă, care au ajutat la creșterea conștientizării publice. Alții au fost implicați în activități de cercetare, care au ajutat la înțelegerea mai profundă a problemei. În general, eforturile acestor persoane au fost apreciate și au avut un impact pozitiv asupra societății românești de atunci.

Fig. 1. Veronica Ilișcan în anul 1924 (foto)